

SMALL IS BEAUTIFUL: EEN SPEURTOCHT NAAR DE ALLERKLEINSTE GEMEENTEN

Karel De Wilde

Samenvatting

Gemeenten en gemeentefragmentaties verschillen sterk van land tot land. In deze zoektocht naar de kleinste gemeenten en steden in ons land en in de buurlanden Frankrijk, Nederland en Duitsland, ontdekken we eigenaardige toestanden, die bij nader inzien heel wat onthullen. Vóór de fusies, en zelfs lang er na, hield het polderdorp Zoutenaai de faam van kleinste of ex-kleinste gemeente van België vooral toeristisch hoog. Na de grote fusieoperatie van 1977 bleven het Haspengouwse Herstappe als kleinste gemeente en Mese – Messines als kleinste stad autonoom voortbestaan omdat ze een apart taalstatuut hebben als faciliteitengemeenten. België ten voeten uit. In Frankrijk belet een constitutionele regeling die diep wortelt in de Franse ziel, dat gemeenten zouden fusioneren. Om praktische redenen creëerde men een intergemeentelijk tussenniveau: de “communauté de communes” die een stuk van de bevoegdheden en taken van kleine gemeenten overneemt. Een zoektocht naar de werkelijk kleinste van de zo’n 50 gemeenten die minder dan 10 inwoners hebben, is een quasi onmogelijke zaak. Leven als God in Frankrijk... Nederland vertegenwoordigt het andere uiterste. Blijkbaar zijn onze noorderburen net iets te nuchter van aard om lilliputtergemeenten nog autonoom te laten voortbestaan. Noch wettelijke noch emotionele hindernissen hebben in het verleden grote fusies belet. Duitsland neemt een tussenpositie in. De situatie is er dispaaraat omdat de gemeentelijke organisatie tot de bevoegdheden van de verschillende Länder behoort. De allerkleinste gemeenten liggen in Rheinland-Pfalz en in Schleswig-Holstein. Ook daar heeft men een soort federaties van gemeenten gecreëerd, Verbandsgemeinden of Ämter genoemd. Hier en daar wordt de titel van ‘kleinste’ toeristisch geëxploiteerd en houdt men er zelfs middeleeuwse situaties in stand: een gemeente als landgoed, eigendom van één enkele adellijke familie.

Inleiding

Welke gemeente is de kleinste van het land? Hoe luidt de naam van de kleinste stad? Die vragen duiken wel eens op in een quiz en leiden vaak tot een variëteit aan antwoorden. Sinds de grote fusiegolf van 1977 lijkt die vraag in België op het eerste gezicht een beetje irrelevant geworden, maar niets is minder waar. Integendeel, de vraag naar de kleinste gemeente en stad van ons land onthult op vandaag een rare kronkel in ons bestuurlijk systeem, letterlijk en figuurlijk een “klein kantje”.

Omdat we nu eenmaal niet op een eiland leven, leek het ons ook interessant eens over de landsgrenzen heen te kijken naar de kleinste gemeenten van onze buurlanden. Ook dat leidde tot een paar verrassende resultaten met een volkscundig tintje.

In de huidige wereld van massificatie en schaalvergroting lijkt geen plaats meer te zijn voor lilliputergemeenten met nauwelijks een handvol inwoners. Ze halen ook zelden of nooit het nieuws. Enkel bij verkiezingen fonkelen hun namen heel kortstondig aan het firmament als piepkleine sterretjes. Daarbuiten zijn ze bij het grote publiek vrijwel onbekend en leiden ze een rustig, ietwat sluimerend bestaan. Tot op zekere dag een heemkundige in die gemeenten afstapt, rondkijkt, foto's neemt en in gesprek treedt met de lokale bevolking...

6

Zoutenaai, de ‘toverschone’ in Veurne-Ambacht

“De kleinste zelfstandige gemeente van België heet Zoutenaai. Ze ligt in de polders van Veurne-Ambacht in West-Vlaanderen en telt 27 inwoners op een oppervlakte van 207 hectare”. Wie in de jaren zestig van vorige eeuw op de lagere schoolbanken zat, heeft beslist dat zinnetje als leerstof in de aardrijkskundeles ingeprent gekregen. Die informatie was op dat ogenblik ook correct.

Eerst moeten we de term “gemeente” nader specificeren. Een gemeente is de laagste administratieve indeling van ons land, waarvan het bestuur in algemeen stemrecht verkozen wordt. Iedere gemeente heeft een burgemeester, minstens twee schepenen en in totaal minstens zeven gemeenteraadsleden (voor gemeenten van minder dan 1000 inwoners). De gemeentelijke autonomie ligt in de Belgische wet vrij sterk verankerd.

Zoutenaai werd voor het eerst schriftelijk vermeld in 1111 als Saltanawa, wat ‘zout water’ betekent. Inderdaad, de zee kwam via talrijke inhammen oorspronkelijk tot in Zoutenaai. De voornaamste straat van het dorpje heette van oudsher Oude Zeedijk (thans Zoutenaaiestraat). Het gebied werd ingedijkt in de 12de eeuw. Het cartularium van Veurne vermeldt in 1204 een ridder Waltherus van Soetenay en nog meerdere ridders van Zoutenaai in de 13^{de}

en 14de eeuw. Vrijwel zeker was Zoutenaaië als ridderlijke feodale heerlijkheid binnen de kasselrij van Veurne-Ambacht in handen van eenzelfde familie. In de 13de eeuw werd een dubbele motte (verhoging) met walgracht aangelegd, met bewoning van de landheer op de eerste terp en een kerkje annex kerkhof op de tweede. De dubbele motte structuur is nog duidelijk zichtbaar op de Ferrariskaart van 1775. Bij archeologische opgravingen in 1959 werden de grondvesten van het kerkje teruggevonden, enkele grafzerken en sporen van bewoning die teruggaan tot de 9de eeuw.

Kerkelijk werd Zoutenaaië in 1204 afgescheiden van de moederparochie Alveringem op initiatief van de bisschop van Terwaan. Het werd dus een afzonderlijke parochie, hoewel het in de praktijk meestal de pastoor van Eggevaartskapelle was die ook als deservitor voor Zoutenaaië optrad.

Ondanks die zelfstandigheid, telde Zoutenaaië in het Ancien Régime nooit meer dan een 25-tal inwoners. Oorlogen en overstromingen leidden ertoe dat men meermaals volledig moest herbeginnen om het zilte en waterzieke land van 'het Blote' enigszins bewoonbaar te maken. Het kerkje raakte in slechte staat in de late 18de eeuw, het werd door de Fransen in 1796 geplunderd en uiteindelijk in 1829 afgebroken.

Na het vertrek van de Fransen uit onze gewesten werden de oude gemeentegrenzen hersteld. Zoutenaaië werd een zelfstandige gemeente, hoewel het in de 19de eeuw gemiddeld slechts circa 25 inwoners telde, met een uitschieter van 36 inwoners in 1846. Herhaalde pogingen van buurgemeenten om met steun van het provinciebestuur het piepkleine Zoutenaaië aan te hechten, liepen op niets uit. De vroede vaders van Zoutenaaië wisten steeds hun zelfstandigheid met succes te verdedigen. De gemeente had geen schulden, de opbrengst van de landbouwbedrijven volstond om alle inwoners een behoorlijk inkomen te geven en de gemeentekas was groot genoeg om voor een paar inwoners de "openbare onderstand" te laten tussenkomen. In feite was Zoutenaaië een van de rijkste gemeenten van ons land! Het spookbeeld van het vlakbij gelegen dorpje 's Heerwillemskapelle, dat in 1819 met 90 inwoners afstand deed van zijn zelfstandigheid om uit de schulden te geraken, zal zeker wel meegespeeld hebben om de kleine gemeente goed te besturen.

De gemeenteraadsverkiezingen van 1848 gaven te Zoutenaaië een ronduit merkwaardig resultaat. Er werd gestemd volgens het cijns kiesstelsel, zodat slechts 5 huiseigenaars kiesgerechtigd waren, die allen een stem uitbrachten op... zichzelf. In dat geval diende de koning de burgemeester en twee schepenen aan te duiden, wat ook gebeurde: Pieter Zwaenepoel, die al burgemeester van Zoutenaaië was sinds 1836, mocht zijn mandaat verlengen.

Voor 1950 gebeurde het frequent dat er in Zoutenaaië onvoldoende niet-verwante kiesgerechtigden waren om een reguliere gemeenteraad van 7 leden te kunnen samenstellen. Er kwam zelfs een wetswijziging aan te pas zodat ook verkiesbare burgers van buiten de gemeente in de gemeenteraad

konden zetelen!

Tijdens de Eerste Wereldoorlog lag Zoutenaaië op een veilige afstand achter het front. Niemand van de ingezetenen sneuvelde en niets werd er vernietigd. Na de oorlog werden er een paar noodbarakken opgetrokken voor de huisvesting van ontheemde bewoners uit de dorpen van de frontstreek, zodat het inwoneraantal van de gemeente in 1920 steeg naar een historisch maximum van 37.

Afb. 1: Het centrum van Zoutenaaië

Omwille van zijn afgelegen ligging, kreeg Zoutenaaië als een van de allerlaatste gemeenten van België pas in 1950 waterleiding en elektriciteit. In datzelfde jaar werd een aanvang gemaakt met de verharding van de enige weg die het dorp met de buitenwereld verbindt. Anno 1961 deed de gemeentesecretaris van Zoutenaaië tegelijk ook dienst in drie andere gemeenten, de Zoutenaaië veldwachter had nog twee andere polderdorpen onder zijn hoede. In dat jaar telde de gemeente 25 inwoners in zes huisgezinnen en evenveel woningen. Er waren drie personenwagens, twee tractoren, twee telefoontoestellen, één postbus, 15 paarden, 124 runderen en 103 varkens. Sinds 1948 had het dorp echter geen café meer na de sluiting van de herberg "Het Gemeentehuis". Vanaf 1952 deed de hoeve van burgemeester Oscar Kinget dienst als gemeentehuis: de raadsleden vergaderden rond de keukentafel, het gehele gemeentearchief bevond zich in één kast, buiten aan de zijmuur hing het "kastje" met de gemeentelijke aankondigingen en voor huwelijksplechtigheden werd de "beste kamer" omgetoverd tot trouwzaal.

Afb. 2: Toeristische ansichtkaart van Zoutenaai uit de jaren 1960

In 1961 kwam er een opvallend initiatief om het toerisme in Zoutenaai te bevorderen. Prof. K.C. Peeters, stadssecretaris van Antwerpen en eminent volkskundige, zorgde ervoor dat twee naoorlogse noodwoningen van het Kiel, die moesten wijken voor nieuwe bebouwing, werden gedemonteerd en overgebracht naar Zoutenaai voor de oprichting van een toeristisch ontvangstpaviljoen annex cafetaria. Het werd een grandioos succesverhaal; tussen augustus 1961 en eind 1962 noteerde men liefst 45.000 bezoekers. Burgemeester Kinget zorgde ervoor dat de gemeente ook een officieel wapenschild kreeg (goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van 13.12.1962). Bij de gemeentegrens werden borden geplaatst "Welkom in Zoutenaai - België's kleinste dorp". Nabij het toeristisch paviljoen dat centraal in de gemeente gelegen was, prijkt tot op vandaag een tricolore plaatsnaambord "Centrum" (met het gekende onderschrift "Gift van het Gemeentekrediet").

Af en toe kwamen een paar persmensen naar Zoutenaai voor een reportage. Niettemin was de verbazing van de inwoners groot toen op zekere dag in 1969 een ploeg van het Franse weekblad "Paris Match" in het dorp neerstreek voor een reportage. Burgemeester Kinget en de beide schepenen Carton en Dequidt dienden snel-snel hun tricolore sjerp te omgorden. Het dorp had de internationale pers gehaald! Vermelden we ten slotte nog dat de gemeente Zoutenaai ook enige bekendheid had omwille van haar grote aantal ereburgers, namelijk 25, evenveel als er inwoners waren. Een van die ereburgers was componist Renaat Veremans, die het gedicht "Zoutenaai To-verschone" op muziek zette.

Helaas, het mocht niet baten. Bij de "pre-fusieoperatie" van 17 april 1971 werd de gemeente Zoutenaai samen met een hele rits omliggende polder-

dorpen bij de stad Veurne gevoegd. Niettemin behield het ook daarna nog zijn informele titel “Kleinste dorp van België” en bleef het tot op vandaag een zekere bekendheid behouden als pleisterplaats bij een zomers uitstapje in Veurne-Ambacht. Toch ging het met het inwoneraantal van Zoutenaai verder achteruit, tot een historisch dieptepunt van 14 inwoners in 1991, om nadien zich enigszins te herstellen tot 21 inwoners in juni 2011.

Vermelden we ten slotte nog dat in 1971 nog twee andere zeer kleine gemeenten in die regio hun zelfstandigheid verloren, met name Oeren (68 inwoners in 1970, 57 inwoners in 2010) en Sint-Rijkers (110 inwoners in 2008). Beide dorpen zijn vandaag deelgemeenten van Alveringem. Zowel in Oeren als in Sint-Rijkers was het gemeentehuis ooit gehuisvest in een historische herberg. Die van Oeren staat er nog steeds tot op vandaag. Herberg De Dol-fijn uit Sint-Rijkers verhuisde in 1965 naar het openluchtmuseum Bokrijk.

Herstappe, een Haspengouwse parel aan de taalgrens

Door de grote fusieoperatie van 1 januari 1977 werd het aantal Belgische gemeenten herleid van 2359 tot 596. Hierdoor ging heel wat “couleur locale” in de kleine dorpen verloren. Denken we maar aan de talrijke gemeentehuisen in landelijke stijl, met een centrale ingang deur parallel geflankeerd met twee grote ramen. De ingang gaf uit op drie binnendeuren: links postkantoor, rechtdoor café en rechts gemeentehuis, met soms nog een apart lokaaltje voor de plaatselijke veldwachter.

Hoewel talrijke grotere gemeenten in de fusiegolf van 1977 hun zelfstandigheid verloren, ontsnapte de Limburgse gemeente Herstappe met zijn 102 inwoners wonderwel aan die fusie. Dat had zo zijn reden. Herstappe is een gemeente van het Vlaams Gewest met taalfaciliteiten voor Franstaligen (jawel!). Daardoor was het juridisch-technisch onmogelijk Herstappe te fusioneren zonder een wijziging aan de taalgrens door te voeren. Immers, het dorpje grenst maar aan 2 gemeenten: in het noorden de Vlaamse stad Tongeren, in het zuiden aan de gemeente Crisnée in het Waals Gewest. Of hoe het kleine Herstappe meesterlijk balanceert op de taalgrens!

In 2012 telde de gemeente Herstappe 88 inwoners, inclusief 3 nieuwgeboren kinderen. Bij de jongste gemeenteraadsverkiezingen was het de enige gemeente van Vlaanderen waar men niet moest stemmen voor de gemeenteraad. Er was immers maar één lijst ingediend die bovendien evenveel kandidaten had als er mandaten te begeven waren. De inwoners moesten echter wél stemmen voor de provincieraadsverkiezingen...

Sinds 1994 is Serge Louwet burgemeester van Herstappe. Hij is eigenlijk aan-nemer van beroep. Dat komt goed uit, want als burgervader moet hij vaak zelf samen met zijn beide schepenen de handen uit de mouwen steken voor

Afb. 3: Het gemeentehuis van Herstappe, anno 2011 nog met een echte telefoonsel

het herplaatsen van een rioolmond, het aanleggen van een plantsoen of andere werkzaamheden, want eigen gemeentepersoneel is er niet. Dragan Markovic, gemeentesecretaris van Voeren, vervult hetzelfde ambt ook part-time in Herstappe. Zijn lange specifieke ervaring in bestuurszaken van faciliteitengemeenten komt in beide lokaliteiten goed van pas.

Herstappe heeft een echt gemeentehuis, met een lokaal dat fungeert als hulppost van de lokale politie en een ander lokaal dat tot voor enige tijd dienst deed als hulppostkantoor. In het "kastje" naast het gebouw hangen de ambtelijke mededelingen keurig in beide landstalen geafficheerd. Alle straten van de gemeente (het zijn er welgeteld vijf) dragen ook keurig tweetalige straatnaamborden.

Het dorpje met zijn kernbebouwing rond het eenbeukig neogotisch kerkje uit 1869 ligt ietwat verscholen te midden het weidse, glooiende landschap van Haspengouw. Herstappe geeft aan de bezoeker een nette en verzorgde indruk, zonder sporen van leegstand of verval. Het heeft een paar bezienswaardigheden: het Heilig Huisje, een idyllisch gelegen rustieke kapel uit de 15de eeuw, het Tolhuis uit 1770 waar eertijds effectief wegentol geheven werd (thans restaurant) en de Haspenhoeve, een historische vierkantshoeve uit 1782 die momenteel verbouwd wordt tot gastenverblijf.

Herstappe is vooral een oase van rust. Toen we vorig jaar het dorp bezochten, op een zomerse weekday en in volle avondspits, kwamen we op tien minuten

tijd welgeteld twee auto's en twee tractoren tegen. Enkele mensen van ter plaatse namen rustig de tijd om met ons een praatje te slaan. Allen drukten ons op het hart dat ze het leven in een minidorp als Herstappe voor geen goud van de wereld wilden missen.

Afb. 4: Tweetalige straatnaamborden te Herstappe

De kleinste stad: vóór de fusies Durbuy, sinds 1985 Mesen

Ten tijde van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden werd een lijst vastgelegd van gemeenten die de titel stad mochten dragen (K.B. van 30.05.1825). Het betrof vooral plaatsen met historische stadsrechten, al waren er ook een paar steden bij die hun titel tijdens de Franse overheersing hadden gekregen. In het jonge België werd die lijst herbevestigd voor de steden van het eigen grondgebied: de stadstitel kwam bovenop het statuut van gemeente, maar hij was niet altijd gekoppeld aan de grootte of centrumfunctie van de gemeente en had geen verdere juridische of bestuurlijke gevolgen.

Bij de fusie van gemeenten op 1 januari 1977 werd wettelijk bepaald dat de stadstitel van bestaande steden werd uitgebreid tot het hele grondgebied van de fusiegemeente. Anderzijds kregen gemeenten de kans om alsnog een stadstitel aan te vragen via een Koninklijk Besluit. Dit kon gebeuren met een historische motivatie (bijvoorbeeld middeleeuwse steden die onder het Franse bewind hun stadstitel waren kwijtgeraakt) of omwille van hun actuele centrumfunctie. Tussen 1982 en 2000 verkregen meerdere Belgische gemeenten alsnog een stadstitel. Thans telt België 134 gemeenten die zich officieel stad

mogen noemen.

De burchtstad Durbuy aan de Ourthe kreeg in 1331 stadsrechten van de graaf van Luxemburg. In die tijd had het stadje reeds een belangrijke handelsfunctie als marktplaats en was er ook een legergarnizoen gevestigd. In 1441 kwam Durbuy in de handen van Filips de Goede, die het stadje bij de Bourgondische Nederlanden inlijfde. De imposante burcht werd in 1731 aangekocht door de adellijke familie d'Ursel, die ze volledig liet herbouwen en restaureren.

Het stadje Durbuy ligt in het smalle kloofdalen van de Ourthe. Daardoor komt het dat het een kleine, gedrongen stadskern heeft van nauwelijks 200 meter diameter met nauwe kronkelige straatjes. Vanuit dat oogpunt heeft men in Wallonië aan Durbuy de titel "kleinste stad van België" gegeven, wat leidde tot een geweldige boost van het toerisme. Toch is die titel in werkelijkheid onzeker: de meeste bronnen vermelden dat Durbuy voor 1976 slechts 350 à 400 inwoners had, maar men doelt daarmee op de stadskern. De atlanten van de Belgische gemeenten uit de periode 1835 – 1845 vermelden echter dat het grondgebied van de gemeente Durbuy binnen zijn toenmalige grenzen 1250 inwoners telde!

Afb. 5: De stad Mesen met haar karakteristieke kerktoren

Hoe dan ook, de fusieoperatie van 1977 heeft Durbuy definitief de das omgedaan als echte of vermeende kleinste stad van België. De stad kreeg namelijk

een heel grote fusie met 12 deelgemeenten en steeg in een klap naar 12.000 inwoners! Durbuy is echter tot op heden een toeristische trekpleister van formaat gebleven.

Sinds 1985 mag het West-Vlaamse stadje Mesen officieel de titel van kleinste stad in België dragen. Het stadje heeft een lange en bewogen geschiedenis. Mesen was reeds in de 11de en 12de eeuw een belangrijk economisch centrum van de lakenhandel. De stad had ook juridisch een geheel aparte status. Adela van Frankrijk, dochter van de Franse koning Robert II, had namelijk in 1057 te Mesen een klooster van adellijke vrouwelijke religieuzen gesticht. Zij werd de eerste abdis. Omwille van haar wereldlijke macht als prinses, werd de abdij en het hele territorium van Mesen onder rechtstreekse voogdij van de Franse koning geplaatst; zonder tussenkomst van de graaf van Vlaanderen. Abdis en prinses Adela verleende Mesen stadsrechten: in de vlag en het wapen van de stad prijkt tot op vandaag nog steeds de lelie van het Franse koningshuis.

Voor de grote stadsbrand in de 15de eeuw telde Mesen 2000 haardsteden, wat overeenkomt met een bevolking van 6000 à 8000 inwoners. De teloorgang van de lakenhandel, de grote stadsbrand en de godsdienstoorlogen leidden ertoe dat het stadje economisch en ook qua inwoneraantal geleidelijk ineenschrompelde. In de Franse tijd telde Mesen nog nauwelijks 1300 inwoners. Na de afschaffing van het klooster in 1776 werd de abdijkerk gebruikt als parochiekerk. De voormalige abdijgebouwen werden omgevormd tot het Koninklijk Gesticht (Stichting) van Mesen. Keizer Napoleon ontnam Mesen zijn stadstitel.

Door zijn ligging aan het front werd Mesen tijdens de Eerste Wereldoorlog omzeggens volledig van de kaart geveegd. De Tweede Slag om Mesen in juni 1917 (internationaal bekend als the Battle of Messines) was in feite de aanzet tot de Derde Slag om Ieper (Battle of Passchendaele).

Vanaf 1920 werd Mesen geleidelijk heropgebouwd. De heropbouw van de voormalige abdijkerk met haar karakteristieke dikke vieringtoren werd pas voltooid in 1928. Het Koninklijk Gesticht werd niet meer heropgebouwd in de grote voormalige abdijgebouwen. Mesen leidde een ietwat sluimerend bestaan als gemeente van circa 1000 inwoners.

Net zoals Herstappe, kon Mesen om grondwettelijke redenen in 1977 niet met een aanpalende gemeente samengevoegd worden, omdat het een Vlaamse gemeente met faciliteiten voor Franstaligen is. In het noorden grenst Mesen (in het Frans officieel Messines genoemd) aan Heuvelland in Vlaanderen, in het zuiden aan Komen-Waasten (Comines-Warneton), een Henegouwse exclave behorend tot het Waalse gewest, met faciliteiten voor Nederlandstaligen (zogenaamde 'omgekeerde faciliteiten').

Bij K.B. van 19 juli 1985 kreeg Mesen zijn historische stadstitel terug, die het ten tijde van Napoleon verloren was. Daardoor werd het meteen gepromo-

veerd tot kleinste stad van België. Mesen telde begin 2012 welgeteld 952 inwoners op een oppervlakte van 358 ha. De stad telt op zijn grondgebied meerdere belangrijke oorlogsmonumenten die geregeld buitenlandse bezoekers aantrekken. Mesen profileert zich meer en meer als vredesstad.

Kleinste oppervlakte: Sint-Joost-Ten-Node

Over oppervlakte gesproken: totnogtoe hebben we het steeds gehad over de kleinste gemeente en stad op basis van het aantal inwoners. We speurden ook even naar de kleinste gemeente van België volgens het criterium oppervlakte. Tot onze grote verbazing kwamen we uit in een gemeente van het Brussels Gewest, met name Sint-Joost-Ten-Node, waar 27.134 mensen samenleven op een grondgebied van amper 114 hectare. Buurman, kunt u even opschuiven, alstublieft?

In Frankrijk: Epécamps, Rochefourchat et les autres: klein, kleiner, kleinst

Frankrijk kende tot op heden geen enkele grootschalige fusieoperatie. Alle gemeenten van destijds hebben nog steeds hun zelfstandigheid, hun eigen maires en adjoints. Navraag leerde ons dat de gemeentelijke autonomie strikt is vastgelegd in de Franse wetgeving. Om constitutionele complicaties bij een fusieoperatie te vermijden, heeft men in Frankrijk een intergemeentelijk tussenniveau gecreëerd tussen de individuele gemeente en het departement. Het betreft met name de “communauté de communes” die een stuk van de bevoegdheden en taken van kleine gemeenten overneemt. Een dergelijke “federatie” van gemeenten moet in principe minstens 5000 inwoners hebben en groepeerd op die manier vaak een hele resem kleine dorpjes. Openbare werken, centra voor cultuur en welzijnzorg, veiligheid, sociale diensten, enz. worden vaak op het niveau van de communauté de communes afgehandeld.

15

Dat leidde ertoe dat alle gemeenten, ook de allerkleinste, hun principiële zelfstandigheid behielden voor financiën, begroting en burgerlijke stand. Daarmee blijft Frankrijk zo'n beetje de kampioen van de kleine dorpjes. De republiek telt in totaal 36.679 zelfstandige gemeenten.

Een eigen afgeronde onderverdeling naar grootte op basis van officiële bevolkingscijfers uit 1999 gaf een ronduit verrassend resultaat:

4500 gemeenten	> 2000 inwoners (inclusief alle grootsteden)
4100 gemeenten	1000 à 2000 inwoners
6700 gemeenten	500 à 1000 inwoners
10.800 gemeenten	200 à 500 inwoners
6500 gemeenten	100 à 200 inwoners
3000 gemeenten	50 à 100 inwoners
1000 gemeenten	< 50 inwoners

Met andere woorden, bij onze zuiderburen zijn er zo'n drieduizend Herstappes en duizend Zoutenaaiers! Dat deed ons toch wel even de wenkbrauwen fronsen. De speurtocht naar de allerkleinste zelfstandige gemeente van Frankrijk volgens aantal inwoners werd uiteindelijk een complexe materie. De volkstelling van 1999 vermeldt 40 gemeenten met een inwoneraantal van 10 of minder; de geringste verschuiving in het bevolkingsregister leidt in zulke gevallen direct tot een sprong in de rangschikking.

In het Noord-Franse departement van de Somme, ongeveer in het midden van de driehoek Amiens - Abbeville - Doullens, ligt het dorpje Epécamps. Volgens de gegevens van het INSEE (nationaal instituut voor de statistiek in Frankrijk) telde die gemeente in 1999 nog 11 inwoners, in 2009 was dit aantal geslonken tot 7. Hadden we hier echt de allerkleinste gemeente van Frankrijk te pakken? Op het eerste gezicht wel. Een zomercolumn van het Nederlandse NOS-journaal op 12.8.2009 door journaliste Saskia Dekkers leek ons gelijk te geven. Zij had de burgemeester van Epécamps, Jean Deramecourt, geïnterviewd in het gebouwtje dat dienst deed als "mairie". Alle volwassen inwoners van de gemeente hebben een zitje in de plaatselijke gemeenteraad, men dient zelfs twee burgers van buiten de gemeente aan te trekken om het wettelijk vastgelegde minimum van 9 gemeenteraadsleden te halen. De maire van de gemeente Epécamps krijgt van de Franse staat een maandelijks wedde van 40,- euro als vergoeding voor de kosten uit hoofde van zijn ambt!

Epécamps heeft zowaar een kleine eigen website, een privé-initiatief. We konden er wat interessante informatie uit putten. Epécamps, in de 12de eeuw voor het eerst vermeld als Spissus Campus of Espescamp, was in de middeleeuwen een priorij met belangrijk grondbezit die afhing van de abdij Saint-Martin te Amiens. In 1698 telde het landbouwersdorpje 48 inwoners, met

een kerkje en een eigen pastoor. In 1901 waren er 32 inwoners, het kerkje was nog in gebruik en er was zowaar een eigen dorpschooltje met één lerares.

Afb. 6: Het centrum van Epécamps geeft een ietwat rommelige indruk.

Het leek ons interessant genoeg eens een persoonlijk bezoekje te brengen aan Epécamps, wat ons in augustus 2011 ook gelukt is. Epécamps behoort tot de “communauté de communes” van Bernaville. Die centrumgemeente telt zelf maar een goeie 1500 inwoners en gaf in de zomervakantie een zeer stille indruk. Verderop volgt een wegwijzer “Epécamps”, een plaatsnaambord en honderd meter verder een doorstreept plaatsnaambord. Precies tussen beide leidt een klein straatje naar links, de Rue du Village, met een klein huisje halverwege de straat (mairie) en iets verderop een keerpunt dat het einde van de weg aanduidt, net voor het kerkje dat in zeer vervallen toestand verkeert. Rechts naast het kerkje is een groot toegangshek van een herenboerderij. Daar woont beslist de burgemeester. Toen we daar kwamen, was enkel de hond thuis en die had - op wat sloom geblaf na - niet zoveel zin in enige activiteit.

We slaagden er wel in even door het raam van de “mairie” binnen te gluren. Het gemeentehuis in kwestie beschikt over een oude tafel met tien oude stoelen, een antieke houtkachel en een kastje aan de muur. Er was zowaar een telefoontoestel! Links naast het kerkje ligt een overwoekerd grasperk, waartussen nog een paar restanten van gietijzeren grafkruisen oprijzen. Achteraf kwamen we aan de weet dat in 1944 twee Britse piloten op die plaats

voorlopig begraven werden toen hun vliegtuig boven Epécamps was neergeschoten. Later werd hun stoffelijk overschot overgebracht naar het Britse oorlogskerkhof van Longueval. Dit moet zowat het belangrijkste oorlogsfeit van de gemeente geweest zijn.

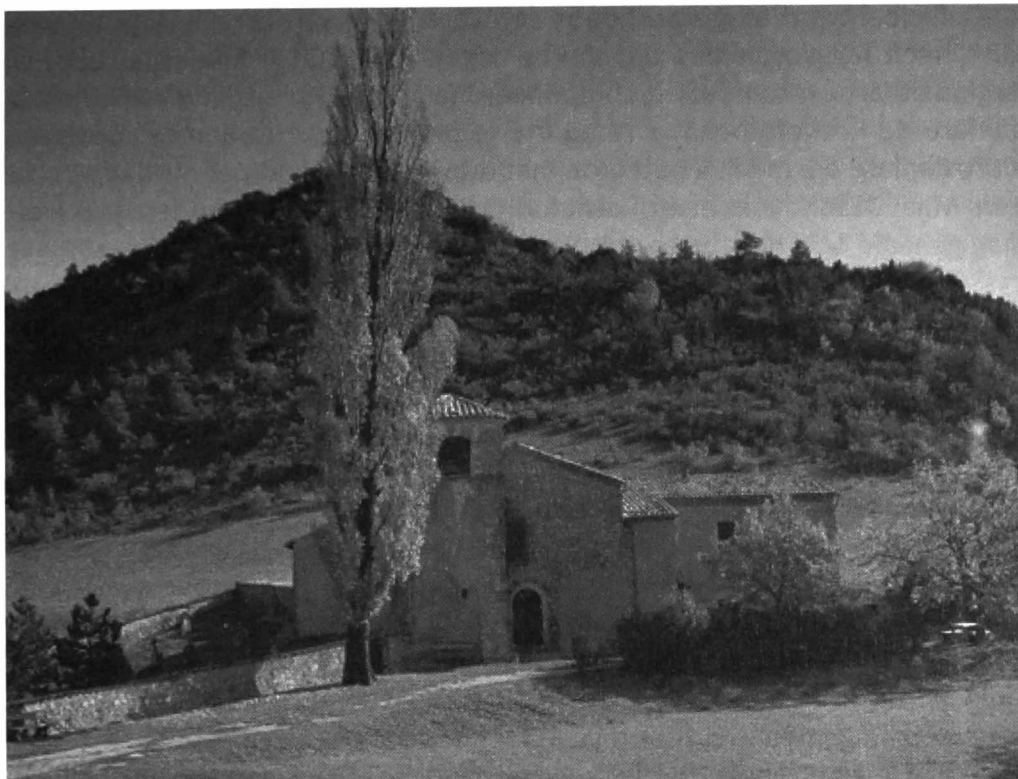
De dorpsstraat van Epécamps ligt er ietwat versleten en rommelige bij, niet in het minst vanwege het landbouwalaam dat her en der opgesteld staat. Niettemin is het dorpje landschappelijk prachtig gelegen aan de rand van een loofbos en uitgestrekte glooiende akkers. Gepeild naar zijn motivatie om een dergelijke kleine gemeente als Epécamps te bewonen en te besturen, zei burgemeester Deramecourt tot de NOS: "On est libre ici". Dat zinnetje spreekt boekdelen.

Maar is Epécamps nu effectief de kleinste gemeente van Frankrijk? Ja en nee. In feite zouden we Epécamps moeten omschrijven als "kleinste zelfstandige gemeente van Frankrijk waarvan de gemeenteraad in meerderheid uit permanente ingezetenen van de gemeente bestaat en die beschikt over een afzonderlijk gemeentehuis". Trouwens, tijdens de tweede ronde van de Franse presidentsverkiezingen vorig jaar had Epécamps (9 kiezers, opkomstpercentage 100%) de einduitslag van het duel Sarkozy-Hollande perfect voorspeld: 4 stemmen tegen 5!

18 Via de statistische gegevens van het INSEE met de volkstelling van 1999 komen we te weten dat het plaatsje Leménil-Mitry in Lotharingen (departement Meurthe-et-Moselle) de kleinste bewoonde zelfstandige gemeente van Frankrijk was: twee inwoners. Sinds 2009 telt men aldaar 3 gedomicilieerde bewoners en is het dorpje meteen zijn exclusieve titel kwijt.

Toch is er nog iets speciaals met Leménil-Mitry: er staat een kasteel van de adellijke familie de Mitry. In de gemeenteraad van het plaatsje hebben 5 raadsleden op 9 de Mitry als familienaam; klaarblijkelijk kent men in Frankrijk geen verwantschapsclausule voor gemeenteraadsleden. Onder Napoleon telde het dorpje nog 96 inwoners. Leménil-Mitry heeft één beroemde telg voortgebracht: generaal Antoine de Mitry (1857 - 1924), een belangrijk legerleider tijdens de Eerste Wereldoorlog.

De gemeente Rochefourchat in het departement Drôme, nabij Die (ten zuidoosten van Valence) met welgeteld 1 residerende inwoner, mag zich sedert 2009 officieel kleinste zelfstandige gemeente van Frankrijk volgens inwoneraantal noemen. De gemeente heeft een oppervlakte van 1274 ha. en ligt in een bergachtig, vrij afgelegen gebied zonder grote wegen. Volgens een interview van de Franse radio Europe 1 met een "maire adjoint" van Rochefourchat op 30 december 2011 had de laatste permanent gedomicilieerde bewoner in 2010 de gemeente verlaten. Men heeft dus in feite 0 inwoners, maar wel een voltallige gemeenteraad van 9 leden die allen buiten de gemeente wonen, een maire (Jean-Baptiste Le Moyne de Martigny), twee "maires adjoints", en een jaarbudget 2010 van 18.700,- euro, waarbij de eind-

Afb. 7: Het idyllische Rochefourchat. Als God in Frankrijk woonde...

afrekening een batig saldo van 5000,- euro vertoonde! Men denkt er geen ogenblik aan om het dorp te laten fusioneren met een buurgemeente. De vroede gemeentebestuurders houden als gemotiveerde vrijwilligers het dorp bewoonbaar en leefbaar: “On est heureux ici”.

19

Rochefourchat is echter absoluut geen spookdorp. Er zijn meerdere gîtes en vakantiewoningen, die goed onderhouden worden. De gemeente heeft zelfs twee historische kerkjes op haar grondgebied, die nog in vrij goede staat verkeren en enkele kunstschaten herbergen. Een van de gîtes is een voormalige dorpsschool en boerderij, die nu deels gebruikt wordt als vakantiewoning, deels als “mairie”! De gemeente geeft een naar Franse maatstaven zeer verzorgde indruk; de overweldigende natuur maakt de leefomgeving ronduit idyllisch.

Rochefourchat was in de middeleeuwen een leengoed in het bisdom Die. In 1806 woonden er 221 mensen, in 1900 waren er dat nog 89, in 1946 nog 31 en rond 1965 dook het dorpje onder de kaap van 10 inwoners. De geleidelijke ontvolking van afgelegen landelijke streken in Zuid-Frankrijk heeft vooral met economische motieven te maken. Vanaf de jaren 1960 ontwikkelde zich in die landelijke gebieden het verblijfstoerisme tot een belangrijke economische factor, die echter weinig of geen demografische gevolgen had. Er volgde met andere woorden geen echte herbevolking in de strikte zin van het woord.

Het dorpje Rochefourchat heeft een klein maar heel speciaal monumentje. Het is een ovaal emailen plaatje met de tekst “Middle of Nowhere”, een titel

die officieel werd toegekend door een vereniging van kunstenaars. Bovendien heeft het dorpje ook zijn sporen nagelaten in het Franse volkslied. Een regionale artiest schreef en componeerde rond 1900 het ludieke liedje “La fanfare de Rochefourchat a remporté le premier prix de France” over een dorpsfanfare die meer repeteerde met drinkgelagen dan met muziekpartituren. Maar desondanks heeft Rochefourchat hem meer dan honderd jaar later nog gehaald ook, die eerste prijs van Frankrijk!

De statistieken van het INSEE tonen echter nog heel wat meer. In het Franse departement Meuse, in de omgeving van Verdun, liggen 6 zelfstandige gemeenten die sinds jaar en dag 0 inwoners hebben. Het betreft: Bezonvaux, Cumières-le-Mort-Homme, Louvemont-Côte-du-Poivre, Fleury-devant-Douaumont, Haumont-près-Samogneux en tot slot Beaumont-en-Verdunois. Het betreft 6 kleine dorpen die tijdens de Slag van Verdun in 1916 volledig werden verwoest. Na de oorlog werden ze niet meer heropgebouwd omwille van de extreme bodem- en grondwatervervuiling na de gifgasoorlog en de te grote gevaren van niet-ontplofte munitie. De Franse overheid besloot reeds in 1919 die zes gemeenten uit te roepen tot “communes mortes pour la France” en ze integraal aan te kopen als oorlogsmonument. Zij blijven echter zelfstandige gemeenten tot op vandaag! In plaats van een echte gemeenteraad van 9 leden, hebben die “martelaarsgemeenten” een bestuurscollege van 3 leden onder toezicht van de prefect van het departement. De maire is meestal een gepensioneerde legerofficier. In elk van die 6 gemeenten is een herdenkingskapel en oorlogsmonument opgericht. De bekendste plaats van het zestal is Fleury-devant-Douaumont, op wiens grondgebied het grote nationale monument van de Slag van Verdun zich bevindt.

Bij onze noorderburen

Over Nederland kunnen we relatief kort zijn. De gemeentelijke autonomie ligt er lang niet zo vast verankerd in de wet zoals in België of Frankrijk, zodat het juridisch vrij eenvoudig is om groepen van gemeenten te fusioneren tot grotere entiteiten. Dat is in het verleden meermaals gebeurd, zodat Nederland momenteel (per 1 januari 2013) nog slechts 408 volwaardige gemeenten met een eigen plaatselijk bestuur telt. Blijkbaar zijn onze noorderburen net iets te nuchter van aard om lilliputtergemeenten nog autonoom te laten voortbestaan. In hun ogen ware zo iets een grandioos anachronisme.

De kleinste zelfstandige gemeente van Nederland is Schiermonnikoog met zijn 963 inwoners. Ze werd om zuiver territoriale redenen als afzonderlijke entiteit behouden. Het gaat hier namelijk om een van de Waddeneilanden, zodat fusie uit zuiver praktisch oogpunt (afstand en overzetverbindingen) vooralsnog uitgebleven is. Toch circuleren er geregeld nog plannen om de Waddeneilanden in grotere entiteiten op te nemen.

Een ander apart verhaal met territoriale complicaties betreft de gemeente Baarle-Nassau. Hoewel die gemeente meer dan 6700 inwoners telt, heeft men herhaaldelijk gepoogd ze te fusioneren met een grotere entiteit. Enig probleem: binnen het grondgebied van Baarle-Nassau ligt de Belgische gemeente Baarle-Hertog, een conglomeraat van Belgische enclaves in Nederland. In de loop van de 19de en 20ste eeuw hebben beide gemeenten een uniek samenwerkingsverband gesloten om het stadje Baarle met zijn versnipperd grondgebied op een harmonieuze manier te beheren vanuit 2 gemeentebesturen in 2 verschillende landen met soms aanzienlijke verschillen in wetgeving en bestuurspraktijk. Trouwens, ook het Belgische Baarle-Hertog werd bij de fusieoperatie van 1977 om diezelfde reden ongemoeid gelaten.

De discussie over de kleinste stad van Nederland is louter academisch. Immers, geen enkele van de kleine plaatsen met historische stadsrechten is vandaag nog een zelfstandige gemeentelijke entiteit. Bovendien wordt (in tegenstelling tot België) bij een gemeentelijke herindeling de eventuele historische stadstitel van de kerngemeente of een van de deelgemeenten niet uitgebreid tot het hele grondgebied van de nieuwe gemeentelijke entiteit.

Vermelden we hierbij louter illustratief het historische stadje Sint-Anna-ter-Muiden in Zeeuws-Vlaanderen, tussen Sluis en de Belgische grens bij Knokke. Door de verzanding van het Zwin, begon de middeleeuwse stad weg te deemsteren tot een klein historisch plaatsje met op vandaag een 50-tal inwoners. In 1880 werd Sint-Anna-ter-Muiden als zelfstandige gemeente opgeheven en bij Sluis gevoegd. Die gemeente werd in 1995 onderdeel van de gemeente Sluis-Aardenburg, die op haar beurt in 2003 samen met Oostburg weer opging in de nieuwe fusiegemeente Sluis.

Drie Duitse gemeenten spelen haasje-over om ter kleinst

In de Duitse Bondsrepubliek is de voorgedij over de gemeenten een exclusieve bevoegdheid van de Länder, d.w.z. de deelstaten. Daardoor zijn in de loop der jaren grote verschillen ontstaan in het aantal zelfstandige gemeenten, naargelang de deelstaat opteerde voor een fusiegolf of voor een samenwerkingsverband van gemeenten. In Nordrhein-Westfalen heeft men geopteerd voor grootschalige fusieoperaties, soms tot zeer grote entiteiten. In Rheinland-Pfalz en Schleswig-Holstein daarentegen, heeft men een soort federaties van gemeenten gecreëerd (Verbandsgemeinden, respectievelijk Ämter genoemd), waarbij de Ortsgemeinde haar principiële zelfstandigheid behield en een deel van haar bevoegdheden, een beetje te vergelijken met het systeem van de “communautés de communes” in Frankrijk. De allerkleinste gemeenten van Duitsland zijn dus enkel in Rheinland-Pfalz of Schleswig-Holstein te vinden.

Drie gemeenten die wedijveren voor de titel van kleinste gemeente: Gröde

en Wiedenborstel in Schleswig-Holstein, en Dierfeld in Rheinland-Pfalz. In het bepalen van de exacte rangorde tussen dat drietal, faalt zelfs de "Deutsche Gründlichkeit" van het Statistisches Landesamt. Het geeft geen uitsluitel en de gegevens uit ambtelijke bronnen spreken mekaar hier en daar tegen.

Volgens het voornoemde bureau voor statistiek telde Gröde per 31.12.2011 in totaal 5 inwoners (4 mannen en 1 vrouw) op een oppervlakte van 252 ha. Gröde is een "Hallig", d.w.z. een Waddeneiland zonder zeewering in Nordfriesland. Op die eilanden is enkel een "Warft" of opgehoogde terp permanent bewoonbaar; de rest is slikken- en schorregebied dat bij hoogtij en vooral springtij onder water komt te staan.

We hebben echter gerede twijfels bij dat statistisch bevolkingscijfer. Op de website van de Amtsgemeinde of "federatie" Husum staan de verslagen van alle gemeenteraadszittingen in alle Ortsgemeinden van de federatie online in pdf gepubliceerd. Krachtens de wet wordt in Schleswig-Holstein in gemeenten van minder dan 70 inwoners een verkozen gemeenteraad vervangen door een halfjaarlijkse volksvergadering van alle kiesgerechtigde inwoners, onder leiding van de rechtstreeks verkozen en onbezoldigde burgemeester. Welnu, op het verslag van de volksvergadering van 13.12.2012 te Gröde worden 10 namen opgesomd, 5 mannen en 5 vrouwen. Een gastspreker van een intergemeentelijke werkgroep werd geheel afzonderlijk vermeld, zodat we mogen aannemen dat Gröde in werkelijkheid 10 inwoners telt. Het onderscheid tussen gedomicilieerde en permanent of niet-permanent residerende inwoners ligt meer dan waarschijnlijk ten grondslag aan dit verschillend inwoneraantal. Ook op de volksvergadering van 2008 (met burgemeestersverkiezing) werden 10 inwoners bij naam vermeld.

Gröde is enkel over zee bereikbaar, met een privé-veerdienst zonder vast vaarschema. Het eilandje heeft aan de Warft een jachthaven en goede toeristische faciliteiten in het zomerseizoen. Gröde heeft één historisch gebouw: het zaalkerkje uit 1779 dat onder eenzelfde dak ook de dorpsschool annex schoolmeesterwoning herbergt. Pittig detail: op de volksvergadering van 13.12.2012 besprak de burgemeester het voorstel om de gemeentelijke hondenbelasting met 10,- euro per jaar te verhogen. Nu telt Gröde op haar grondgebied exact 4 trouwe viervoeters, wat dus een meeropbrengst van 40,- euro op jaarbasis voor de gemeentekas zou opleveren, maar meteen leidde tot het nodige gemor bij de betrokken baasjes!

Op de statistische tweede plaats qua inwoneraantal per 31.12.2011 prijkt de gemeente Wiedenborstel met 9 inwoners, te weten 3 mannen en 6 vrouwen. Voor deze gemeente heeft men zelfs bij het statistisch bureau achteraf moeten toegeven dat twee kinderen ten onrechte niet waren meegeteld, zodat het ware inwoneraantal in feite 11 bedraagt.

Wiedenborstel (nabij Steinburg in Schleswig-Holstein) is een Gutshof of landgoed. Alle inwoners behoren tot eenzelfde familie. Heidi Lemmerbrock is

“ehrenamtliche Ortsbürgermeisterin”.

Op de statistische derde plaats per 31.12.2011 vinden we de gemeente Dierfeld, nabij Manderscheid in de streek van Wittlich in Rheinland-Pfalz met 10 inwoners (7 mannen en 3 vrouwen) op een oppervlakte van 154 ha. Dat deze gegevens kloppen, weten we dankzij een online gepubliceerd statistisch overzicht van de Verbandsgemeinde Manderscheid per 31.1.2013.

Afb. 8: Dierfeld, een landgoed met kasteel en een zelfstandige gemeente

Ook Dierfeld is een historisch Gutshof of landgoed. Het unieke aan Dierfeld is dat alle inwoners behoren tot eenzelfde adellijke familie, von Greve-Dierfeld. De gemeente telt in feite slechts één bewoond gebouw, maar het is dan ook een zeer riant historisch kasteel met meerdere bijgebouwen. Gerhard von Greve-Dierfeld is “ehrenamtlicher Ortsbürgermeister” van de gemeente. Hij is tegelijk bedrijfsleider van de enige firma in de gemeente, een bosbouwbedrijf dat ook gespecialiseerd is in een specifieke seizoensgebonden markt-niche, met name verse groene decoratiestukken, advents- en kerstkransen.

Op een zonnige oktoberdag in 2011 bezochten we Dierfeld. Van op de hoofd-weg naar Manderscheid, in een mooie heuvelachtige streek, leidt een as-faltbaantje anderhalve kilometer doorheen een bosrijk gebied. Het landgoed Dierfeld met zijn kasteel en bijgebouwen is keurig onderhouden. We werden persoonlijk verwelkomd en op het domein rondgeleid door de dame des hui-

zes. Al snel werd ons duidelijk wie er in Dierfeld effectief de lakens uitdeeld. Op onze vraag hoe men hun zeer kleine gemeente financieel draaiende kon houden, kregen we een “kräftig” antwoord: “Wir sind schuldenfrei”! Omdat men consequent het maximale wettelijke tarief voor de bedrijfsbelasting toepast op het enige bedrijf dat de gemeente rijk is, wordt de gemeentekas telkenjare goed gespijsd. De gemeente Dierfeld heeft een kleine maar verzorgde eigen website en beschikt vanwege zijn specifieke geschiedenis uiteraard over een eigen heraldisch verantwoord wapenschild.

Dierfeld ontstond in de 16de eeuw als jachtslot van de graaf van Manderscheid. Het huidige woonhuis, een kasteel met een karakteristieke achthoekige trappentoren, dateert uit die periode. De bijgebouwen zijn uit de 18de en 19de eeuw. Rond 1700 werd vooraan nabij de ingangspoort een kleine kapel met torentje tegen het hoofdgebouw aangebouwd. Via de rentmeesters van het jachtslot, werd het landgoed in 1909 eigendom van de familie von Greve-Dierfeld. In juni 1914 werden op het domein resten van een Romeinse villa opgegraven. Dierfeld heeft geen afzonderlijk gemeentehuis, maar enkel een bureau waar de gemeentelijke stukken netjes apart bewaard worden. De stembus die men in Dierfeld gebruikt voor de burgemeestersverkiezingen, heeft er al 60 jaar trouwe dienst opzitten.

Afb. 9: In het fronton boven de deur van de historische trappentoren in het kasteel prijkt het wapenschild van de gemeente Dierfeld, in Eifelsteen gebeiteld.

Toch is Dierfeld een beetje anders dan alle andere Duitse gemeenten. De familie heeft volledige en exclusieve jachtrechten op het ganse grondgebied van het landgoed, waarvan de grenzen samenvallen met de gemeentegren-

zen. Niet onbelangrijk wanneer men weet dat Dierfeld voor 80% uit bosgebied bestaat en de zuidelijke flank van de Eifel bekend staat om haar uitgebreid wildbestand. Bovendien heeft de familie volledige visrechten in alle onbezoedelde beken die door de gemeente stromen. Wanneer in Dierfeld een kind gedoopt of een huwelijk ingezegend wordt, gebeurt dit in de plaatselijke kapel door de bisschop van Trier “krachtens de traditie”. Soms lijkt het wel of de Franse Revolutie aan het kleine Dierfeld is voorbijgegaan...

Volgens de statistieken van eind 2011 is een andere Eifelgemeente, het kleine dorpje Ammeldingen an der Our, nabij Neuerburg vlakbij de Luxemburgse grens, de vierde kleinste gemeente van Duitsland met 10 inwoners. De website van de Verbandsgemeinde Neuerburg vermeldt voor Ammeldingen echter een inwoneraantal van 24, zodat hier opnieuw sprake is van twijfel m.b.t. permanent of niet-permanent residerende inwoners. We kunnen ons niet van de indruk ontdoen dat gemeenten zoals Gröde en Ammeldingen geneigd zijn hun inwoneraantal sensu stricto te interpreteren en naar beneden bij te stellen omdat dit zou kunnen bijdragen tot hun toeristische bekendheid (een beetje het Durbuy-verhaal). Anderzijds hebben gemeenten zoals Wiedenborstel en Dierfeld, die als landgoed een private mono-familiale bewoning hebben, geen enkele baat bij een dergelijk statistisch trucje omdat zij geen toeristische faciliteiten bezitten.

De kleinste stad van Duitsland naar aantal inwoners én volgens oppervlakte is (Bad) Arnis in Schleswig-Holstein, met 273 inwoners op een grondgebied van amper 45 ha. Het stadje ligt op een schiereiland in de Schlei, een zijarm van de Oostzee.

Arnis was vanouds een “Markt”, ook wel “Flecken” genoemd. Dat was een overgangsvorm tussen gemeente en stad, die aanduidde dat de plaats markt-rechten bezat. Die titel vindt men tot op vandaag in de deelstaat Bayern. In 1933 had de overheid in het kader van de harmonisering van bestuurs-systemen aan verreweg de meeste marktsteden een stadstitel toegekend, andere opgedoekt als zelfstandige eenheid, maar alleen Arnis was men toen vergeten. De toenmalige burgemeester heeft toen hemel en aarde bewogen om alsnog een stadstitel voor Arnis te verkrijgen, wat ook lukte in 1934. Een herenhuis in Arnis, dat men van een stichting bij lefaat had verkregen, werd toen prompt ingericht als comfortabel stadhuis.

Afb. 10: Het statige Rathaus van de stad Arnis.

Samengevat...

Samengevat kunnen we stellen dat de allerkleinste gemeenten en steden in ons land en in de buurlanden meestal een heel eigen geschiedenis hebben, die soms doorspekt is met particularismen. De uiterste kleinschaligheid van die gemeenten wordt door de inwoners niet als een nadeel ervaren, veeleer als een voordeel. Iedereen kent iedereen, men voelt zich vrij en criminaliteit is er onbekend. Bovendien is de gezonde financiële status van die gemeenten een belangrijk argument in het pleidooi om hun zelfstandigheid te bewaren. Grootschaligheid daarentegen leidt op gemeentelijk niveau veelal tot een vorm van culturele vervlakking en vooral tot financiële verarming. Vele grootsteden moeten obligatieleningen uitschrijven om de eindjes aan mekaar te knopen. Wereldvreemde plannenmakers kunnen zich maar beter eens bezinnen vooraleer ze nog projecten uitbroeden voor verdere schaalvergroting op gemeentelijk niveau onder het mom van efficiëntie.

Bronvermelding foto's

Afb. 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9: Karel De Wilde

Afb. 5, 7: Wikimedia Commons

Afb. 10: Wolfgang Pehlemann via Creative Commons

Bibliografie

Houthaève R., *Zoutenaie, waar de boterbloemen bloeien*, Roeselare, Atelier, 1988.

Van Buggenhout J., *Bijdrage tot de geschiedenis van Zoutenay*, Brussel, Gemeentekrediet, 1966.

Digitale bronnen

Zoutenaie (raadpl. 7.2.2013): <http://nl.wikipedia.org/wiki/Zoutenaie>
<http://www.zoutenaie.be/Historiek.html>
<http://users.telenet.be/thierenhulste/camielthieren.html>

Herstappe: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Herstappe> (raadpl. 7.2.2013)

Durbuy: <http://fr.wikipedia.org/wiki/Durbuy> (raadpl. 7.2.2013)

Mesen (raadpl. 7.2.2013): <http://nl.wikipedia.org/wiki/Mesen>
<http://www.mesen.be/website-default/3-www/4-www.html>

Épécamps (raadpl. 9.2.2013): <http://www.alainmoules.com/EPE-CAMPS/epécamps.htm> <http://recensement.insee.fr/chiffresCles.action?zoneSearchField=&codeZone=80270-COM&idTheme=3>

<http://elections.20minutes.fr/elections/presidentielle/resultats/somme/epécamps>

<http://weblogs.nos.nl/zomercolumns/2009/08/12/het-kleinste-dorp-van-frankrijk/>

Franse gemeenten (raadpl. 9.2.2013):

<http://www.toutes-les-villes.com/villes-population/917.html>

<http://fr.wikipedia.org/wiki/Rochefourchat>

<http://www.europe1.fr/France/Rochefourchat-commune-la-plus-petite-884459/>

http://www.c-dici.fr/Les-villes-fantome-francaises_a2306.html

<http://www.lesvillagesdetruits.fr/>

Nederland (raadpl. 10.2.2013):

http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_gemeente

Duitse gemeenten (raadpl. 10.2.2013):

Rheinland-Pfalz (Dierfeld, Ammeldingen an der Our):

http://www.statistik.rlp.de/fileadmin/dokumente/berichte/A1033_201122_hj_G.pdf

<http://www.ewois.de/Statistik/user/pdfgen.php?stichtag=31.01.2013&ags=23103021&type=OG&linkags=0723103021>

<http://de.wikipedia.org/wiki/Dierfeld>

<http://www.dierfeld.de/>

http://de.wikipedia.org/wiki/Ammeldingen_an_der_Our

<http://www.vg-neuerburg.de/cms/kommune/ortsgemeinden/item/51-ammeldingen-an-der-our>

Schleswig-Holstein (Gröde, Wiedenborstel, Arnis):

http://www.statistik-nord.de/uploads/tx_standocuments/A_I_2_vj411_S.pdf

<http://de.wikipedia.org/wiki/Gr%C3%B6de>

<http://de.wikipedia.org/wiki/Wiedenborstel>

<http://www.husum.org/showobject.phtml?La=1&object=tx%7C15.2194.1&sub=0#Gr%C3%B6de>

http://www.husum.org/media/custom/38_948_1.PDF?1355824139

<http://www.stadt-arnis.de/die-stadt/chronik.html>